Gasteizko Biztauleak XVgn. mendean

Gasteiz bere zortzirehun urtebetetzea ospatzen ari dela gauza jakina da. Hiriak urtean zehar izango dituen ekintzen berri komunikabideetako bitarteetatik euki dugu. Ezpairik ez, gasteiztarrek parte zuzena hartuko dute haietan eta orain arte izandako ospakizunetan giro berezi bat nabaritu dela dirudi. Gasteizek ez du aukera pasatzen utzi nahi eta egitarauak biztanle guztion asmoa bete nahi duela deritzait. Hogeigarren mendeko biztanle hauen nahia zein den galdetuko bagenu dela bostehun urtetakoena baino askozaz desberdinagoa dugula konturatu ahal izango ginateke. Ez da oso azkarra izan behar baieztapen hau hala dela ulertzeko. Gizonak ba doaz obrak, asmoak, nahiak... hementxe gelditzen direlarik. Eta, askotan, aurrekoek egin ahal izan ez dutenari ondorengoek ematen diote borobiltasuna, era honetaz ziklo osoa betetzen delarik. Gasteizko gaurko biztanleak dela bostehun urtetakoen ondorengoak ditugu. Ezin dezaket ziur oraingoek ordukoen helburuei amaiara eman dietenentz. Gauza ziurrak, ordea, gure arbaso haiek nolakoak ziren eta zer giro bizi izan zuten ditugu. Egin dezagun, beraz, ostera bat Gasteizko orduko kaleetatik zehar.

1.200 urterarte Arabako hiria Antso X.gnak ezarritako jendeak osatzen du. Errege hiria dela eta militartankera eman dio Nafarroako Erregek Gasteizi. Eta ederki defendituko du populazioak bere lurra. Azkenik, Gaztelaren menpean erortzen denean militar kutsu hura galtzen joango da, eskulangintza eta merkataritzā irabazle ditugun batera. Harresiek emanten duten ziurtasuna zaie gogoko inguruetako eta hiritarren kopurua haunditzen doa, lanbide berriek sekulako indarra hartzen dutelarik. Errementari, larrukin, zapatari, haiztokin, pintatzaile...1202 eta 1256.an inauguratutako kaleetan diharduteneen lanbideak ditugu, ondorioz kaleei izena emanten dietenak. 1256.an juduek heuren komunitatea finkatzen dute Gasteizen Euskal Herrikorik zaharrena delarik. 236 urtetaz iraungo dute Arabako hiriburuan, bertatik botata izan arte, halegia. Ekintzek darakustenez lan haundia izan zen juduek egindakoa, heurengan hain berezko izan ohi diren irabazpideei esker.

Gasteizko hiriak bere gorabeherak izan ditu orduko Arriagako Kofradiarekin. Erregek sortutako hiriek indar nabaria lortu dute nobleteriak ahuleziune bat ézagutzen duelarik. Nobleek beste irtenbiderik ikusten ez dutenez gero Kofradia desegiten da, 1.332.ko Apirilaren 2.an. Eta aurrerantzean errege-lurrak izango direnetako zaldunek Gasteizko bidea hartzen dute. Era honetaz, hiri honek jende berria hartzen du. ***Aiala, Iruña, Maturana, Hurtado, Salvatierra, Heali-Eskibel, Alava, Salazar, Mendoza, Larrinzar...*** *garai hartan hirira doazen sendi batzu ditugu.*

Eskulangileak ***Aiala*** *sendiaren inguruan batzen dira, etorri berri diren nobleek* ***Kalleja***—*tarren taldea osatzen dutelarik. Haiek ganboatarrak eta oñaztarrak azkenak. Asimilapenezko arazo gogorrak emanten dira bi taldeen artean, aialątarrek klase-berdintasunaren alde azaltzen ziren: denok zituzten udal-zergak ordaindu behar. Kallejatarrek, ordea, klase-interesak defenditzen zituzten. Aipatutako sendiak eraikitzaile eta borrokalari dira. Beraz, Gasteizen heuren jauregi eta etxeak eraikitzen dituzte, hiriaren historiari une mingotsak eransten dizkiotelarik. Rafael Floranes historiegilearen hitzak ditugu:* ***"Tenia esta ciudad todas sus calles con fosos por medio y levantados sus andenes harto pegados a las casas, de modo que no podian andar por ellas sino en hileras... Todas las puertas de las casas, tenian fuertes con gruesas cadenas y puertas levadizas en las vocas de las calles...".***

Correria kaleko aialatarrek San Migel eliza zuten biltoki, Zapateriako kallejatarrek San Pedro aukeratzen zuten bitartean. Talde bakoitzak bere alkate agindari, prokuratore ... hautatzen ditu, anarkia sortzen delarik. Bi talde hauen arteko borrokak Gasteizko populazioaren kopurua urriterazten du, ekonomiak berak une larririk ezagutzen duelarik. Borroka hauek amaiera izan behar zuten eta, zorionez, 1476.an iritsi zen pakea. Diego Martinez de Alava eta Migel Perez de Oñate ordezkariek Fernando Katoliko Erregeri Gasteizen gertatzen ari zenaren berri ematen diote. Urte hartako Urriaren 22.an kapitulapen luze bat onartzen du Erregek Arabako hiriburuari pakea eta lasaitasuna berreman ahal izateko. Arau haietan irakur daitekeenez, aurrerantzean ez da Gasteizen ***"apellidos ni vandos Calleja ni de Ayala"*** *izango,* ***"que todos juntamente se llamen y vos llamedes los vitorianos". Hiriaren zuzendaritza eramateko beharrezko arau batzu ezagutarazten du Erregek, alkate bat baino gehiago ez dela jarri behar agintzen duelarik.***

Fernando Katolikoren arautegia hiriko ordenantzen osagarritzat hartuko da 1486.an, 1747.arte zutik irauten duelarik. Gizaldi batzu lehenagotik zetorren genboatar eta oñaztarren arteko borrokak Gasteizen ere euki zuen adarrik. Ahaide Nagusiek Euskal Herri osoa odolez gorriturik utzi zuten bezalaxe Gasteizko kaleak taldekeria berberaren lekukoak izan ziren. Doña Otxanda, Kordon Etxea, Maeztu eta Anda—*tarren dorreak garaiko gotorlekuen azken haztarrenak dira. Kanpotik ezarritako pakeak aurrerakuntza ekarri zuen ostera Gasteizera. Negargarria.*

José Mari VELEZ DE MENDIZABAL

Son las artesanías y el comercio, las actividades que privan entre los habitantes gasteiztarras allá a mediados del Siglo XIII, una vez de haber perdido la ciuda, parte del carácter de fortaleza militar que le había dado el rey Sancho el Sabio. Actividades que significan un verdadero progreso en la vida cotidiana de los vecinos, aumentado —si cabe— por la seguridad que les da el verse amparados por el Rey, lo cual, enrarece la relación entre las villas reales y la Cofradía de Arriaga. A partir de 1332, en que pasa todo el territorio alavés a ser de dominio directo del monarca, se nota un éxodo de los nobles rurales hacia las villas. En Vitoria se agruparán alrededor de la familia Calleja, que intentará hacer valer sus derechos de nobleza ante los artesanos y comerciantes, que siguen a los Ayala. Estos, gamboinos, pretenden que los recién venidos, oñacinos, contribuyan al erario municipal, mediante el pago de tributos. La guerra desatada entre ambos bandos, hace que Vitoria del siglo XIV, principios del XV, se despoble. Los Ayala, con cabeza en Correría y lugar de ceremonias la Iglesia de San Miguel, y los Calleja, dominando Zapatería y centro de reunión en San Pedro, no cejarán en sus luchas hasta 1476, fecha en que el rey Fernando el Católico elabora, a instancias de los vecinos vitorianos, el llamada capitulado, que será incorporado diez años más tarde a las Ordenanzas Municipales. Las Torres de Doña Ochanda, Anda, Maeztu, Casa Cordón... son los últimos vestigios de una época zarandeada por las luchas fratricidas. La paz impuesta desde fuera, trajo el progreso a Vitoria. Triste lección a recordar.

Kaletar literaturaz edo uste okerren zuzenketaz

Euskal literaturaz arduratu garen euskaldunok inork esan beharrik ez dugu gure hizkuntza zaharrak ez duela literatura aberatsik eta ditugun ajeak ez dugula inork erakutsi beharrik. Baina literatura hain aberatsa ez izatetik hirugarren mundukotzat jotzea beste gauza bat da, eta euskararik ez dakitenek kultura gabekotzat epaitzen ari zaizkigu. Ulertzen ez dutena era hortara epaitze hori heurak jakingo dute zergaitik, baina ez gurearen maitasunez, noski.

Egia esan, horrek ez nau gehiegi larritzen, edo ez behintzat gure arteko uste okerren haina. Zoritxarrez, euskarazko eskolarik ezaz, ez dugu izan gure literaturan zabalkunderako aukera gehiegirik (baterez ez esatearren). Eta hor-hemen zabalduak diren zenbait liburutan maizegi erabili da gure literatura nekazari mundukoa den ustea, edo kaletar literaturarik ezarena. Askok gure egunotan opa duten literatura "urbanoa".

Egia esan, kaletar gizartea aldakorragoa da eta bere abiadan egunean egungoa erabiltzea eskatzen du, hein batean, gaurkotasuna. Eta, hontan, aitortu beharrezkoa iduritzen zaigu, egunean egungo beharretara moldatzea kostatzen zaiola euskarari. Baina ez ordea lehendik kaletar edo urbano literaturarik ez duelako.

Euskal literaturaren lehen izpi idatziak Erdi-aroaren bukaerakoak ditugu: Oiñaz eta ganboar guduenak, Alos-torrekoa, Mondragoko kantak eta abar, eta Euskal Herriaren beste muturrean Bereterretxen khantoria. Hoiek inondik ere ez dute baserritar edo "rural" antzik. Edozein gizarte arazotan jartzekoak dira.

Izan ere, Erdi-aro bukaeran hasi eta Pizkundea zehar, Gipuzkoan behinikpehin, hiriak baserriak baino jendetza gehiago dute: itsas-gizonak, ola-gizonak, artesanoak beren gremioz eta merkatariak, nekazariak eta artzainak baino biztanle gehiago osatzen zuten. Zer esanik ere ez guziak euskaldun zirela, zeren 1892an oraindik, Pierre Loti-k Zumarraga bisitatzen, papagayo edo loritoak ere euskaraz mintzatzen omen ziren.

Garai hartako Mondragoe (Arrasate ondoan sortutako hiri hura), Tolosa eta Donostiakin batean probintziako hiririk handiena zen 1448ko erreketara arte, eta bertako kantak kaletartzat har genezazke.

Etxeparet euskarazko lehen liburua inprimatzean (1545), edonorrentzat argitaratu zuen. Leizarragak Biblearen lehen itzulpen hura (1571), Europako Pizkundearekin bateratsu, edonorrentzat idatzi bazuen ere, jakin-zale edo kultur gizonei gehiago begiratuz, noski, eta protestante mugimenduak populua izan zuen etsairik handiena. Axularren ***Gero*** *(1643) eta Sarako eskolaren inguruan sortu zen erligio literatura bera ere, edozein motatako euskaldunekin pentsatu bazen ere, kultur gizonei begiratua zetorren.*

1677an nork behar zuen itsasoko nabegazioari buruzko liburua, era berean Luberrira (Terranova) joateko gida-liburutzat balioko zuena? Martin Hoyarzabalek frantsezez idatzia eta Piarres D'Etxeberrik zerbait gehiturik itzulia.

Ifar Euskal Herrian XVII. mendean indartsu zetorren literatura, urrengo mendean Utrecht-eko tratatuaren ondorenez beheratuko zena, erlijio joerazkoa izan zen gehien bat, baina ez nekazaritzarena.

Besteak beste Oihenarten poemak ez ziren laborari mailakoak.

Hego Euskalerrian, Larramendiren eraginez mugitu zen bertako literaturagintza eta XVIII. mendeko antzerkigileak, Munibe eta Barrutia, hiritarrak ziren. Mogelek, ***Peru Abarka****-n, entziklopedia gisa agertu zuena, bertako basarritarra kobeto mintzatzen bada ere, orduko bizierak jasotzen ditu Markiña inguruan. Iztuetaren bilketak non sartu?*

Bilintx kaletarraren olerkiak Curros Enriquez-k maite bazituen eta Etxahun Barkoxekoarenak Chamisso-k, zer esan genezake? Non kokatu hoiek?

Baina, erromantikoetan sartzen garelarik, behar bada hor aurkitu genezake gakoa. Xenpelarrek Iparragirre desafiatu zuenean kantatutako bertsoak adieraziko digunez, Xenpelarrek bere burua baserritar eskolako egiten zuen, honek bere bertsotarako legeak zituela agertuz. Bai, Iparragirrek bazuen,
Eskola ona eta musika,
bertsolaria gaiñera,

Besteak ere zerbait izango ziren horrela hornituko balira, baina baserritar eskolak bere legeak eta bere erak zituen, nonbait edo zalantza gabe, Iparragirrek betetzen ez zituenak. Honegatik, ez harritu beste honako hau esan bazion:
Atoz gure kalera,
baserritar legera,
musika hoiek utzita:
Errenderian bizi naiz eta
egin zaidazu bisita.

Xenpelarrentzat, Iparragirren hornidura horiek baserritar girotik apartekoak ziren.

Gero, erromantikoak barna ikus genezake M. Hiribarren-en poema Orixe-nagandik oso desberdina zela, kaletarragoa. Jose Manterolak sortu zuen ***Euskal Erria*** *aldizkaria barna eta naiz Donostian M. Soroagandik sortu zen antzerki mugimendua ez direla kaletarrak baizik.*

Erromantikoen azkenaldera, baserriak Arkadia baten mitifikazioa hartzen du, gure ohitura zakarren gorde-leku. Ahozko literatura biltzean, hala beharrez, aberatsagoak edo emankorragoak izan dira nekazari gizartekoak, gizarte zaharragoak hala dakarrenez. Baina, argi geldi bedi, horrek ez duela bestea ukatzen.

Orotariko literatura dugu. Lehenak

ESTUDIO DE LA POLITICA ENERGETICA EN EL PAIS VASCO

Para profundizar en la realidad de la política energética en el País Vasco, hay que abandonar prejuicios, desoir opiniones inconsistentes y dejar la planificación y el establecimiento de las medidas necesarias a quienes -honda y responsablemente- están buscando salidas a la crisis.

El "ESTUDIO DE LA POLITICA ENERGETICA EN EL PAIS VASCO", que fue encargado oportunamente por el Consejo General Vasco, se presenta ahora al público por iniciativa del Gobierno Vasco, el cual, en vez de limitarse a emplearlo exclusivamente

para sus internas tareas de gestión y ... querido editarlo, como un instrumento ... y reflexión sobre este importante ...

En el trabajo realizado por ICR ... se pretende examinar objetivamente ...

Departamento de Industria.
Servicio Central de Publicaciones.
Departamento de la Presidencia
GOBIERNO VASCO